

Szemle.

Kazimierz Moszynski: Uwagi o slowianskiej terminologii topograficznej i fizjograficznej. Lwów-Warszawa 1921. Tanulmányok a szláv topografiai és fizjografiai terminologia köréből. A „*Societas scientiarum Varsaviensis*“ kiadásában megjelenő: „*Archiwum nauk antropologicznych* I. kötet 5. füzeté gyanánt kapjuk fentti című, főleg fehér-orosz etnográfiai anyagra támaszkodó értekezést. A szláv ősfoglalkozás, főleg a mezőgazdaság és pásztorkodás nyomait a helynevekben keresve, a szerző 22 szót elemez értelmi és alaki változás szerint az egész szlávtság körében. Ezek részben növény-nevek, részben földrajzi fogalmak és állatnevek. Tárgya a következő: *Bagno*. A *Ledum-palustre*, *Salix caprea* stb. cserjének mellett jelenti magát az erdei vízenyős helyet, ahol ezek teremnek, de lehet a tőzeges talajon növő erdei fenyő neve is. Mint appellativum ez ellős juh értelemmel is bírhat. Összes alakjai és változatai dülő-, határ- stb. névül szolgálnak.

Biel. Ingoványos, sós növényzetű erdei rét. Jellemző növényei a messze fehérlő *Eriophorum* és *Glycyepia*, a nép nyelvén mind a kettő *biel-wielnanka* néven ismeretes. Helynevek sora igazolja, mikép megy át e név a rokon: *parzydło*, *moczydło* fogalom körébe.

Blonie, *boln* és *bolona*. Eredetileg szabad tér, kaszáló, de építkezésre alkalmas hely is lehet. A szerző fejtegetése szerint régebben a kiszáradt mocsár területét jelentette és így átmenet a *bolto-bloto* = sár név felé, amit a következő szakaszban fejteget. Kiindulva Rostafinski elméletéből, hogy a szlávtság ősi lakóhelyei ilyen ingoványos, vadvízes területek lehettek, később is előszeretettel keresték fel a hasonló vidékeket, innen e fogalom körébe eső gyakori helynév. Hasonló eredetű a *Bór*. Eredetileg ez is mocsaras rét jelentésű, vagy, mint fentebb említettük, általában fenyő. Ma a vizes helynév fogalmaktól távol eső *debr*, *debrz(á)* = völgytorok, mély út (kisorosz változataiban *debrinec*, *debráneec* = berek, haraszt) régebben hódász, hódfogó értelemmel is bír, tehát közel esett a *bór*-hoz. Természete szerint a denominatív, *in* helynévképző: *ovč-in* *včel-in*, továbbá *ec*-cel is bővíülhet: *ovčinec*, *včelinec* stb.

Gaj-Háj. Lombos erdő, lehetőleg egynemű fák kisebb csoportja, azért később maga is gyakran diminutivum *hájek* stb. alakban fordul elő.

Galo-Halo. A lengyel-síkságon gyakori fátlan, vizes rétfenék. Jellemző növényei a *Carex*, *Equisetum*, *Caltha*. A fent említett bielnél ennek talaja valamivel szilárdabb. Ma erdei tisztás, hegyi legelőt is jelent.

Krynica-Kluc. A fakadó forrás helye. Változatai község-, folyónév gyanánt is jelentkeznek, nemritkán a lágyított kluć alakban, Ukrajnában és Nagy-Oroszországban.

Las-Les. Eredetileg legelő, ma összefolyik az erdő fogalmával, ellentétben a *lado-ledoval*, ami ugyancsak ingoványos, de legelő nélküli terület, vagy pedig bórfenyővel benőtt talaj, ahol irtvány (laz) fejlődik. Ez annyira jellegzetes talajalakulata a szlávság lakta területeknek, hogy ma a lech (olv. lench) a mi lengyel szavunk tövét is innen származtatják, ellentétül a Polanie, a nyílt mezők (po) lakóival szemben.

Lag-log. A latin lucus-alakilag és értelmileg rokon. A tót-ságban Luhi alakban ismeretes, amikor mezőt, illetőleg lombos ligetet jelent. A lengyel paluk, a litván laukas mása.

Pasieka-Poreba. Eredetileg irtvány, nálunk Poruba, ahol a legelő, de elsősorban a méhes talált helyet. Ilyen alakban a morva tótságnál a legújabb időkig tartotta magát.

Pašná. A pachati = dolgozni, főleg szántani igéből képezett főnév jelentette magát a szántóföldet, vagy a méhek kedvéért kiirtott erdőrészt.

(Po-) Plaw. Ingovány melletti jó kaszálóhely. Az itt termő rövid, vékonyszálú szénát (muroh, muroznoje szeno) a pásztorok nagyrabecsülik. Az ilyen rétet néha elönti a víz, ezt az áradást is e néven nevezik.

Pleso. Vitás tövű szó, állítólag a plo-sphagnum = moha szár-mazéka. Synonimája a: kolo-koleso, mind a kettő ma tengerszem gyanánt szerepel, de lehet ingovány jelentésű is.

Pole az ónémet fel-folde mása, eredetileg erdő nélküli, ingovánnyal tarkított rónaság, tulajdonképpen a nyílt, szabad fogalom kifejezője volt. Társszavai: paluk, vagy kujáva = szénatermő, illetőleg az árvalányhajas mező, vagy maga a Stipa speciosa neve. Változata: *plon plonini*.

Ponik. Értelme: búvópatak, eltűnő víz. Magában Lengyelországban számos változásban: Ponikla-Poniklava stb. ismeretes Szerbia—Oroszország területén is.

Gwozd-Hwozd. A délszlávságnál ma is él, megfelel a fent említett las fogalmának.

Parzydlo. Töve az ószláv para = mocsár. Él mint helynév, azonkívül a Spirea ulmaria és Agrimonia eupatoria Paridlo nevében. Nálunk: párló-fű.

Sosna a görög Kónos mása, a coniferae (fenyőfélék) toboztermésének neve, esetleg maga a fa. Synonimája a chvojka, chvojnica stb.

Silezina-silaha-selja, a latin Salix-fűzfa hű mása.

Az állatnevek mint helynévképzők sorából a szerző ezúttal csak kettőt mutat be: *Kania-Kaňa*, eredetileg a gémfélék (Ardea) általánosító neve, ma a ragadozó Milvus, Neofroon stb. madarakat értik e néven, tájszólással ugyanez capla, ami etimologiailag a cap, bocían = gólyával függ össze.

Kon, eredetileg Kobn, a latin cābo caballus szóval függ össze, tulajdonképpen csak valachus = herélt ló jelölésére szolgált. Helyenkint e megkülönböztetés maiglan él.

Egyszerű referátumról lévén szó, nem bocsátkozunk az érdekes tanulmány taglalásába, nem keressük a sok kapcsolatot, mely

szláv eredetű helyneveinkben kínálkozik, de kétségtelenül helyes úton jár ez az irány, mikor az ősfoglalkozásokat véve kiindulópontul, szakít a mindenáron mitológiai nyomokat vagy történelmet kereső régi elvvel. A vállalat természettudományi jellege biztosíték arra nézve, hogy erről az útról le nem térnek. Az eddigi számok (77 füzet és könyv) egyben mutatják, hogy az új lengyel irodalom milyen komolyan veszi feladatát, mennyire siet behozni a mult mulasztásait. Maga a megújított antropológiai intézet mint központi szervezet a nemzetközi embertani kutatások organuma; két osztályra tagolva felöleli az archaeologia területét is, élén *Kazimierz Stolyhuo* főszerkesztővel, míg az etnológiát *Stanislaw Poniatowski* irányítja. A vállalat másnyelvű közleményeknek is ad helyet, de akkor lengyelnyelvű kivonattal kísérik; próbálkoznak a latin közlések felélesztésével is. A füzeteket és a különlenyomatokat a lengyel kultuszminisztérium sajtóügyi osztálya terjeszti.

Ernyey József.

Gróf Teleki Pál: *Amerika gazdasági földrajza, különös tekintettel az Észak-Amerikai Egyesült Államokra.* Közgazdasági és közlekedési földrajzi jegyzetek I. kötet, VIII+220 l.

Önálló munkában oly szegény földrajzi irodalmunkban eseményszámba megy ez a mű, amely ugyan egyetemi előadások jegyzeteként látott napvilágot, azonban széles körökben számíthat érdeklődésre és a legteljesebb mértékben alkalmas arra, hogy a földrajz tudományának megbecsülést szerezzen, tudományunk új irányairól fogalmat nyújtson a távolabbiaknak is. Amint lapról-lapra tovább érünk, egyre jobban bontakozik ki a rendkívül tömören írott sorokból az amerikai kontinens gazdaságföldrajzának mesteri váza. Csupa érdekes adat, új megvilágítás, a földrajznak teljesen modern felfogása. Eredeti gondolata szerzőnek az is, hogy a gazdasági földrajz műhelyébe való bevezetésre éppen Amerikát tartotta alkalmasnak: »Helyes — úgymond — a világnak oly részét keresni tanulmányozásunk első objektumául, amelyen az embernek munkásságát és életét az ember első megjelenésétől kezdve figyelemmel kísérhetjük, amelyen nem kell oly szövevényes állapotokat tanulmányoznunk, melyeknek okai részben nagyon távoli, a történelem által fel nem derített multba nyúlnak vissza.« És csakugyan: előttünk pereg le a világtörténelem egyik legnagyobb szerű mozgalma, egy világrész benépesülése valamennyi gazdasági következményeivel, mai, hihetetlen erő kifejtésével.

Sajnos — a legújabb angol és francia szakirodalmat nem ismerem. Vidal de la Blache iskolája, Hettner, Partsch, G. Braun monográfiáin kívül ehhez hasonló modern felfogású koncepciót nem olvastam. Kívánatos volna, hogy valamivel kimerítőbb feldolgozású második kiadása menél előbb napvilágot lásson.

Kogutowicz Károly.

Matousek Otakar: *The geological laws of the population with special regard to the Czechoslovak Republic.* Prága 1922. 12 l.

Azokat az összefüggéseket vizsgálja, melyek a néptömrülés és az általa között felismerhetők. Minthogy röviden az Északnyugati és Északkeleti Felfölddel is foglalkozik, bennünket közelebből is érdekel.

—2.